

O'ZBEKISTON
FANLAR AKADEMIYASI
TARIX INSTITUTI

CHDPU
CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

CHIRCHIQ SHAHAR HOKIMLIGI

CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

TOSHKENT VOHASI TARIXIGA DOIR ZAMONAVIY TADQIQOTLAR

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy
konferensiya materiallari

2025-yil 29-30-may

Chirchiq - 2025

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN
VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
GUMANITAR FANLAR FAKULTETI
TARIX KAFEDRASI**

TOSHKENT VOHASI TARIXIGA DOIR ZAMONAVIY TADQIQOTLAR

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari

2025-yil 29-30-may

Chirchiq– 2025

Toshkent vohasi tarixiga doir zamonaviy tadqiqotlar. Respublika ilmiy amaliy konferensiya materiallari to'plami, II Tom. – Toshkent: «Zebo print», 2025. 305 b.

Mas'ul muharrir:

G.Muxamadiyev – kimyo fanlari doktori, professor

Tahrir hay'ati:

R.A.Ikramov - yuridik fanlar doktori, professor

Y.X.Gaffarov - tarix fanari nomzodi, professor

D.B.Axmadjanov - pedagogika fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

O.M.Normatov - tarix fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

Sh.B.Jumayeva - tarix fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

O.H.Jaynarov - tarix fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

I.S.Joldasov - pedagogika fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

S.Toshev – katta o'qituvchi

Ushbu to'plamda Qadimgi va o'rta asrlarda Toshkent vohasi, XIX – XX asrlarda Toshkent vohasi: zamonaviy tadqiqotlar va yondashuvlar, mustaqillik yillarida Toshkentning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy taraqqiyot tarixi, Toshkent vohasi arxeologiyasi va etnologiyasi bo'yicha tadqiqotlar va ularning yo'nalishlari, Chirchiq shahri tarixi, buguni va istiqbollari, O'zbekiston tarixining dolzarb masalalariga bag'ishlangan ilmiy maqola va tezislar o'rin olgan. Konferensiya materiallaridan tarixchilar, ijtimoiy- soha mutaxassislari, ilmiy xodimlar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, talabalar, professor- o'qituvchilar hamda barcha qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Mazkur to'plamga kiritilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlar to'g'riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

© Chirchiq davlat universiteti, 2025.

© «Zebo print» nashriyoti, 2025.

SO‘Z BOSHI

Toshkent vohasi - o‘zining qadimiy va boy tarixiy merosi, betakror tabiiy- iqlimiy sharoitlari, madaniy xilma - xilligi va strategik geografik joylashuvi bilan nafaqat O‘zbekiston, balki butun Markaziy Osiyo sivilizatsiyasi rivojida alohida o‘rin egallagan mintaqalardan biri hisoblanadi.

Hududning tabiiy resurslarga boyligi, unumdor yerlar, serhosil vodiysi, tog‘ etaklaridagi muhofazali hududlar, shuningdek, o‘ziga xos flora va fauna tizimi qadimdan voha aholisi hayot tarzining shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatgan. Bu yerda asrlar davomida chorvachilik va dehqonchilik bilan bog‘liq iqtisodiy faoliyat uyg‘unlashib borar, ijtimoiy- iqtisodiy tizim o‘ziga xos shaklga ega bo‘lgan.

Toshkent vohasi - tarixiy jarayonlar chorrahasida joylashgan bo‘lib, Buyuk Ipak yo‘lining muhim nuqtalaridan biri sifatida qadimdan savdo, madaniyat va siyosiy aloqalarning markazi bo‘lib xizmat qilgan. Bu voha orqali o‘tgan karvon yo‘llari Sharq va G‘arb o‘rtasida nafaqat tovarlar almashinuvi, balki g‘oyalar, dinlar, texnologiyalar va ilm- fan rivoji uchun ham zamin yaratgan. Hududda joylashgan qadimiy shaharlar, qo‘rg‘onlar, me’moriy yodgorliklar va arxeologik topilmalar bugungi kunda nafaqat milliy, balki jahon tarixchiligining e’tibor markazida turibdi. Toshkent vohasi tarixini o‘rganish - o‘z navbatida, butun Markaziy Osiyo sivilizatsiyaviy taraqqiyotini chuqur anglash uchun mustahkam ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Shu bois, Toshkent vohasi faqat tarixiy o‘tmish nuqtai nazaridan emas, balki bugungi kunda ham ilmiy izlanishlar, arxeologik tadqiqotlar va madaniy merosni saqlab qolish sohasida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi konferensiyamizning asosiy maqsadi - Toshkent viloyati tarixini ilmiy asosda chuqur tadqiq etish, so‘nggi yillarda amalga oshirilgan izlanishlar va ularning natijalarini muhokama qilish hamda istiqboldagi ilmiy yo‘nalishlar va vazifalarni belgilab olishdan iborat. Shu munosabat bilan biz, tarix sohasida izlanish olib borayotgan yetuk olimlar va yosh tadqiqotchilarni ushbu anjumanga taklif etdik.

Mazkur anjuman tarix fanining nazariy va amaliy jihatlarini uyg‘unlashtirishga xizmat qiladi. U zamonaviy ilmiy metodologiyalar asosida olib borilayotgan tadqiqotlar, innovatsion yondashuvlar va xalqaro ilmiy hamkorlikning istiqbolli yo‘nalishlarini muhokama qilish uchun qulay maydon yaratadi.

Shu o‘rinda, ushbu konferensiyaning tashkiliy ishlarida faol ishtirok etgan barcha professor- o‘qituvchilarga, talabalarga, hamkor tashkilotlarga

chuqur minnatdorchilik bildiraman. Sizlarning fidokorona mehnatingiz tufayli ushbu tadbirni yuqori saviyada o'tkazishga erishmoqdamiz.

Barchangizga ilmiy izlanishlaringizda ulkan zafarlar tilayman va bugungi konferensiya mazmunli, samarali hamda ilhomlantiruvchi bo'lishiga ishonch bildiraman..

Chirchiq davlat pedagogika universiteti rektori, kimyo fanlari doktori, professor G.I.Muxamedov

TOSHKENT VILOYATI HAQIDA

Dilso‘z Muhammadiyeva,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

1-bosqich talabasi Dilso‘z Muhammadiyeva

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Toshkent viloyatining etimologiyasi, iqlimi, ma'muriy bo'linishi, mustaqillik davridagi ahvoli, maorifi va madaniyati haqida ma'lumotlar keltirilgan.*

Kalit so'zlari: *Toshkent, investitsion, YIM, kontinental, deportatsiya, toponim.*

Toshkent – O‘zbekistonning poytaxti va eng yirik shahri bo‘lib, aholisi bo‘yicha Markaziy Osiyodagi eng yirik qadimiy shaharlardan biri hisoblanadi. O‘zbekistonning shimoli-sharqiy qismida, Qozog‘iston bilan chegaraga yaqin qismda joylashgan bo‘lib, maydoni 631.29 km² ni tashkil etadi. 2024-yilning 1-iyulidagi ma'lumotlarga ko‘ra, Toshkent aholisi 3 075 000 nafar kishini (O‘zbekiston aholisining qariyb 9 foizi) tashkil etadi. 2024-yilning birinchi kvartal ma'lumotlarga ko‘ra, Toshkent shahrining YIMi \$25 milliardni tashkil etadi va bu ko‘rsatkich O‘zbekistondagi eng katta YIMga ega shahar bo‘lib kelmoqda. Milodiy VIII asr o‘rtalarida islomiy ta’sir boshlangunga qadar, Toshkentga sug‘d va turkiy madaniyat ta’sir ko‘rsatgan. 1219-yilda Chingizxon Toshkentni vayron qilganidan so‘ng, shahar qayta tiklandi va Buyuk Ipak yo‘lidan foyda ko‘rdi. XVI-XVII asrlarda Toshkent Shayboniylar va Ashtarxoniylar davlati tarkibida bo‘lgan. XVIII–XIX asrlardan boshlab ushbu shahar Qo‘qon xonligi tomonidan zabt etilgunga qadar, mustaqil shahar-davlatga aylangan edi. 1865-yilda Toshkent Rossiya imperiyasi tarkibiga kirdi hamda Turkiston general-gubernatorligi markazi bo‘ldi. Sovet davrida bu shahar butun Sovet Ittifoqining majburiy deportatsiyasi tufayli katta o‘sish va demografik o‘zgarishlarga guvoh bo‘lgan. 1966-yilda bo‘lgan Toshkent zilzilasi tufayli Toshkentning katta qismi vayron bo‘lgan edi, biroq u na‘munali Sovet shahri o‘laroq qayta qurilgan. Toshkent 2200-yildan ortiq tarixga ega [10]. Bu davr ichida u mudofaa devori bilan o‘ralgan qal’adan jahondagi yirik shaharlardan biri, O‘zbekiston Respublikasining poytaxtigacha bo‘lgan yo‘lni bosib o‘tdi. Asrlar davomida shahar o‘zining tinch hayotidagi muhim voqealarni va suronli jangu jadallarni, yuksalish va inqiroz davrlarini boshidan kechirdi. Necha bor shahar vayron bo‘lib, qayta qad ko‘tardi. Toshkent o‘rnidan necha bor siljib, nomi xam bir necha marta o‘zgardi. Xoja Ahror Valiy, Shayx Umar Bog‘istoniy, Abu Bakr Shoshiy, Abu Sulaymon Banokatiy,

Hofiz Ko'ha'kiy kabi buyuk allomalar shu hududda yashab, ijod etganlar. Viloyatda kadrlar tayyorlash milliy dasturi asosida yangi ta'lim tizimi shakllanmoqda. 2000-yilda viloyatning 45 nafar o'quvchisi „Umid“ jamg'armasi orqali chet ellardagi nufuzli oliy o'quv yurtlariga jo'natildi. 2004-yilda Bo'stonliq tumanidagi 38 maktab qoshida AQSH USAJD tashkilotining O'rta Osiyo va Qozog'istonda sport va sog'lomlashtirishni targ'ibot qilish dasturi asosida maktab o'quvchilari bilan sport haftaligi o'tkazildi. Toshkent viloyatining barcha shaharlarida hamda Qibray, Piskent tumanlarida „Bog'chamaktab“ majmualari tashkil etilgan. Bu majmualarda bolalarga chet tili, kompyuter savodxonligini o'rgatish, alifbosiz o'qishga e'tibor berilgan. „Mehr va muruvvat yili“ munosabati bilan Olmaliq shahridagi 80sonli maxsus internat maktabi binosini mukammal ta'mirlash uchun Olmaliq tog'metallurgiya kombinati tomonidan 350 mln so'm miqdorida mablag' ajratilib, ta'mirlash ishlari olib borilmoqda. Toshkentning uzoq o'tmishi va u qad ko'targan qadimgi Choch yoki Shosh viloyati haqidagi ma'lumotlar yozma manbalarda xilma-xil hamda uzuq-yuluq tarzda aks etgan. Zardushtiylarning qadimgi muqaddas kitobi Avesmona Sirdaryo havzasidagi mamlakat „Turon“, aholisi esa „tur“lar deb yuritilgan. Bu o'lkada tur qavmlari urug' va qabila oqsoqollarining diniy va siyosiy qarorgohi – Qang'xa (Qang'a) shahri borligi tilga olinadi. Shahar „Toshkent“ nomi bilan dastavval 11-asrning mashhur allomalari – Abu Rayhon Beruniy va Mahmud Qoshg'ariyning asarlarida tilga olinadi. Beruniy „Hindiston“ asarida Toshkent nomining kelib chiqishi to'g'risida so'z yuritib, „Tosh“ so'zi asli turkcha bo'lib, Shosh ko'rinishini olgan. „Toshkand – toshli qishloq demakdir“, deb izohlaydi. Mahmud Qoshg'ariyning ma'lumoti bo'yicha, Toshkent 11-12-asrlarda „Tarkan“ deb ham yuritilgan. Zahiriddin Muhammad Bobur „Boburnoma“da Toshkent nomi ustida to'xtalib, asarlarda Toshkent nomini Shosh, ba'zan Choch yozadilar” deb qayd etadi. Biroq 16-asr oxiri va 17-asr boshlarida Toshkent toponimi shuhrat topib, uning qadimgi Choch, Shosh va Binkat nomlari asta-sekin muomaladan tushib qoldi. 1867-yilda Toshkent Turkiston general-gubernatorligining markaziga aylandi. 1930-yildan 1991-yilgacha Toshkent O'zbekiston SSR poytaxti bo'lgan. Toshkent vohasi Tyan-Shanning g'arbiy yonbag'irlaridan boshlanib Sirdaryo etaklariga tushadigan keng tog'oldi tekisligining bir qismida joylashgan. Toshkent vohasida barcha tarixiy davrlarda suv mo'l-ko'l bo'lgan. Tarixan tarkib topgan kanallar tarmog'i shaharni suv bilan ta'minlab turgan. Shu bois shahar xech qachon suv taqchilligini sezmagan. Buni o'rta asrlardan to XIX asrgacha Toshkent to'g'risida yozgan mualliflar xamisha ta'kidlab kelganlar. Bu yerdagi iqlim

hozirgi odamlarning ajdodlari paydo bo'lgan, ya'ni bir necha o'n ming yil muqaddam mavjud bo'lgan iqlimdan farq qilgan. Issiq quruq yoz bilan yillik yog'in miqdorining asosiy qismi yog'adigan qahraton qish almashinib turgan. Shaharning iqlimi kontinental, jazirama, quruq yoz kunlari hamda sovuq qish iqlimi bilan Shahar boshqa dunyo shaharlaridan ajralib turadi. Yillik o'rtacha harorat 13,5 °C. Yozda esa harorat 35 °C gacha yetish bilan birga, qish oylarida buning aksini kuzatish mumkin. Havo harorati –25... –30 C° gacha boradi. Asosiy yog'inlar noyabr hamda mart oylarida kuzatiladi. Uchtepa tumani (sobiq Akmal Ikromov) tumani – Toshkentdagi ma'muriy-hududiy birlik. 1977-yilda Chilonzor va Oktabr (hozirgi Shayxontohur) tumanlarini ixchamlashtirish maqsadida, ular hududida tashkil etilgan. Olmazor (sobiq Sobir Rahimov) tumani – Toshkentdagi ma'muriy-hududiy birlik. Sergeli tumani – shahardagi ma'muriy-hududiy birlik. 1967-yilda tashkil etilgan. Mirobod tumani (1992-yilgacha Lenin tumani) – Toshkentdagi ma'muriy-hududiy birlik. 1929-yil Shayxontohur tumani bilan birgalikda tashkil etilgan. Mirzo Ulug'bek tumani (1935-yilgacha – Proletar tumani, 1992-yilgacha Kuybishev tumani; 1992-yil maydan Mirzo Ulug'bek tumani) – Toshkentdagi ma'muriy-hududiy birlik. Bektemir tumani (1990-yilgacha Narimonov) – Toshkentdagi ma'muriy-hududiy birlik. Toshkent bir necha nufuzli shaharlar bilan hamdo'stlik a'loqalariga egadir.

Toshkent viloyati O'zbekistonning sanoat markazlaridan biri hisoblanadi, ya'ni sanoat ishlab chiqarish hajmi yuqori. Eng yirik rivojlangan shahardir. Toshkent viloyatida o'zgaruvchan va innovatsion iqtisodiy tendensiyalarni qo'llab-quvvatlaydigan yirik investitsion loyihalar amalga oshirilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Toshkent [ensiklopediya], T., 1992;
2. Azadayev F., Tashkent vo vtoroy polovine XIXveka, T., 1959;
3. Sokolov Yu. A..Tashkent, tashkentsi i Rossiya, T. 1965;
4. Dobroyemislov A. I., Tashkent v proshlom i nastoyashem. Istoricheskiy ocherk. T., 1912;
5. Bartold V. V., Sochineniya, 3t.; M., 1965;
6. Mo'minova R. G., Filanovich M. I., Tashkent na perekrestke istorii, T., 2001;
7. O'rinboyev A., Bo'riyev O., Toshkent Muhammad Solih tavsifida, T., 1983;

8. Beysembiyev T. K., „Ta’rixi Shahruxi“ kak istoricheskiy istochnik, AlmaAta, 1987; Munirov K., Irisov A., Nosirov A., Toshkent tarixida ba’zi siymolar, T., 1983;

9. Sodiqova N. S., Buryakov Yu. F., Qadimgi va hozirgi Toshkent, T., 1965;

XO‘JA AHROR VALIY BUYUK SIYMO

Ergasheva Sevinch Umirboy qizi,

Chirchiq Davlat Pedagogika

Universiteti 1- bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada buyuk siymo Xo‘ja Ahror Valiy hayoti , faoliyati, tariqatdagi roli, ma‘rifati va yozmalari haqida ma‘lumotlar beradi. Uning asliy nomi, tarixiy yodgorliklari, talimlari, maqomlari va o‘zbek adabiyotidagi o‘rnini ham taqdim etiladi.*

Kalit so‘zlar: *Xo‘ja Ubaydulloh Ahror Valiy, tarikat , ma‘rifat, „Samariya“.*

Xalqimizda mehr-oqibat, insof, adolat, insonlarni yaxshilikka undash va ular o‘rtasidagi munosabatlarni isloh etish kabi azaliy qadriyatlar mavjud. O‘zbekning o‘zligi, o‘ziga xos mentaliteti va buyukligini belgilaydigan mazkur tamoyillar ko‘hna tariximizning ildiz-ildizlariga borib taqaladi. Ko‘hna tariximizda shunday shaxslar o‘tganki, ular o‘zlarining sermazmun hayoti, ibratli faoliyati, ma‘naviy-ma‘rifiy o‘g‘itlari bilan el-yurt manfaatlari yo‘lida kuch-g‘ayratini kerak bo‘lsa, mol -mulkini ham ayamagan . Ana shunday zoti shariflardan biri Xo‘ja Ahror Valiy(1404-1490) hazratlari hisoblanadi.

Faxriddin Ali as-Safiyning «Rashahot ayn al-Hayot» («Hayot buloqlaridan tomchilar») nomli asarida yozilishicha, Xoja Ubaydulla – Xoja Ahror 1404 yil mart oyida (906 yil Ramazon) Toshkent viloyatining Bo‘stonliq tumaniga qarashli Bog‘iston qishlog‘ida tavallud topgan. Xoja Ubaydullo – Xoja Ahrorning nasabnomasida (shajara) u ota tomonidan choxoryorlarning birinchisi Abu Bakr Siddiqqa (632-634), ona tarafdan choxoryorlarning ikkinchisi Umar ibn al-Hattobga (634-644) borib tutashadi deyilgan. Mavlono Muhammad Qozining «Silsilat ul-orifin» nomli asarida Xoja Ahrorning shajarasi ancha mukammal berilgan. Chunonchi, shajara tarixida qayd qilinishicha, Xoja Ubaydullo Ahrorning otasi Xoja Mahmud, Xoja Mahmud Xoja Shaxobiddinning o‘g‘li bo‘lib, Xoja Shaxo biddin uch yo to‘rt avlod bilan Xoja Nomiya tutashadi.

AN'ANALARI	
D.Normurodov BO'STONLIQ TUMANI "SIJAK" MFY OLIB BORILGAN YANGI ARXEOLGIK TADQIQOTLAR XUSUSIDA	93
D.Muhammadiyeva TOSHKENT VILOYATI HAQIDA	96
S.Ergasheva XO'JA AHROR VALIY BUYUK SIYMO	100
R.Do'smurodov CHIRCHIQ SHAHRI TARIXI, BUGUNI VA ISTIQBOLLARI	103
Sh.Ashurova SOHIBQIRON AMIR TEMURNING HARBIY FAOLIYATIDAGI TUTGAN O'RNI	107
D.Egamov QADIMGI TOSHKENT VOHASI	111
N.Iskandarova O'ZBEKISTONDA QADIMGI TOSHKENT	113
A.Egamurodov O'ZBEKISTON-FRANSIYA DIPLOMATIK MUNOSABATLARINING SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOT YO'LI (1991-2024)	116
X.Eralov TOSHKENT VOHASINING QADIMGI SHAHARLARI (CHOCH VA BINKAT)	120
Ch.Ergasheva O'ZBEKISTON VA VENGRIYA O'RTASIDAGI IKKI TOMONLAMA HAMKORLIK: ZAMONAVIY BOSQICH VA ISTIQBOLLAR	126
Sh.Erimbetova QADIMGI O'RTA ASRLARDA TOSHKENT VOHASI	129
A.Erkinov QADIMGI VA O'RTA ASRLARDA TOSHKENT VOHASI	132
S.Erlapasov XII-XV ASRLARDA RUSDA SIYOSIY IQTISODIY-IJTIMOIOY RIVOJLANISHI	135
S.Eshboboyev EFTALIYLAR DAVRIDA CHOCH	137
Y.Usmonova DAVAN DAVLATI: FARG'ONANING QADIMGI SIYOSIY TUZUMI VA XITOY BILAN MUNOSABATLARI	140
F.Eshimova SHARQIY TURK XOQONLIGI	143
R.Yolg'oshev SHOSHEPA – TOSHKENTNING ENG QADIMGI MANZILGOHI	146
D.Eshmuhamedova CHIRCHIQ SHAHRINING VUJUDGA KELISH TARIXI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLI	149
M.Eshquvvatova MUSTAQILLIK YILLARIDA TOSHKENT: IJTIMOIIY-IQTISODIY VA MADANIY TARAQQIYOT TARIXI	154
S.Esonova MUSTAQILLIK YILLARIDA TOSHKENT: IJTIMOIIY-IQTISODIY VA MADANIY TARAQQIYOT TARIXI	157
L.Ochilodiyev AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRI MANBASHUNOSLIGI VA TARIXNAVISLIGI	160
M.Rixsiboyeva BUYUK TEMURNING TOLERANTLIK SIYOSATI, YHUD ISLOM DINIGA BO'LGAN MUNOSABATI	165
D.Gulyamov SOHIBQIRONGA YO'LBOSHCHI BO'LGAN PIRLAR	168
Z.Xurramova SOHIBQIRON AMIR TEMURNING O'ZBEKISTON TARIXIDA TUTGAN O'RNI	176

TOSHKENT VOHASI TARIXIGA DOIR ZAMONAVIY TADQIQOTLAR

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya

Mas'ul muharrir:

G.Muxamadiyev – kimyo fanlari doktori, professor

Tahrir hay'ati:

R.A.Ikramov - yuridik fanlar doktori, professor

Y.X.Gaffarov - tarix fanari nomzodi, professor

D.B.Axmadjanov - pedagogika fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

O.M.Normatov - tarix fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

Sh.B.Jumayeva - tarix fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

O.H.Jaynarov - tarix fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

I.S.Joldasov - pedagogika fanari bo'yicha falafa doktori, dotsent

S.Toshev – katta o'qituvchi

Mazkur to'plamga kiritilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlar to'g'riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

© Chirchiq davlat universiteti, 2025.

© «Zebo print» nashriyoti, 2025.